

MILENINA G. S.

Mykolaiv

THE REVIVAL OF PEDAGOGICAL IDEAS OF FREE EDUCATION BY S. RUSOVA AND M. MONTESSORI IN MODERN UKRAINIAN PEDAGOGICAL PRACTICE

The article highlights the pedagogical ideas of S. Rusova and M. Montessori on the issue of free education. S. Rusova and M. Montessori proclaimed in their pedagogical system a principle of freedom, which included a special relationship to the nature of the child, providing conditions for the development of her/his natural basis, recognition of individuality. Comparative analysis of pedagogical ideas of S. Rusova and M. Montessori states that their theoretical component is to some extent a set of concepts autonomous, united ideological invariant and is characterized by its own characteristics and different degrees of study, but at its core it is based on the principles of free education as a course in humanistic pedagogy.

Keywords: Sofia Rusova, Maria Montessori, pedagogical ideas, up-bringing.

МИЛЕНИНА Г. С.

г. Николаев

ВОЗРОЖДЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИДЕЙ СВОБОДНОГО ВОСПИТАНИЯ С. РУСОВОЙ И М. МОНТЕССОРИ В СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ

В статье рассматриваются педагогические идеи С. Русовой и М. Монтессори провозглашали в своей педагогической системе принцип свободы, который предусматривал особое отношение к природе ребенка, обеспечение условий для развития его природных основ, признания ее индивидуальности. Сравнительный анализ педагогических идей С. Русовой и М. Монтессори говорит, что их теоретическая составляющая представляет собой совокупность определенной степени автономных концепций, объединенных идейным инвариантом и характеризуется своими особенностями и разной степенью разработанности, однако в своей основе основывается на принципах свободного воспитания направления гуманистической педагогики.

Ключевые слова: София Русова, Мария Монтессори, педагогические идеи, воспитание.

Стаття надійшла до редколегії 15.04.2014

УДК 378+373.2+37.013.83+37.018.43

НЕСТЕРЕНКО В. В.

м. Одеса

**АНДРАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ
ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ**

У статті наведено опис розробки андрагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання. Дано визначення андрагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання, під яким розуміється ідеальний образ складного динамічного процесу, що описує у найбільш узагальнених елементах взаємозв'язок організації підготовки студентів у виші зі внутрішнім рухом їх особистісного становлення, в основі якого лежить їх психологічна позиція «Я – дорослий». Описані компоненти андрагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання, а саме діагностувальний, прогнозувальний, змістово-методичний, і результативний. Подано схему андрагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання.

Ключові слова: модель, андрагогічна модель, підготовка, майбутні фахівці дошкільної освіти, система заочного навчання.

Постановка проблеми. Моделювання, будучи одним із методів наукового дослідження, широко застосовується в педагогіці. Метод моделювання є інтегративним, він дозволяє об'єднати емпіричне і теоретичне в педагогічному дослідженні, тобто поєднувати в ході вивчення педагогічного об'єкта експеримент із побудовою логічних конструкцій і на-

укових абстракцій. У педагогічній науці метод моделювання обґрунтований у працях В. Г. Афанасьєва, В. А. Венікова, Б. О. Глинського, І. Б. Новик, В. А. Штофф та ін. Найбільш повним, на наш погляд, визначенням моделювання, є дане Г. В. Суходольським, який трактує його «як процес створення ієрархії моделей, в якій певна реально існуюча система мо-

делюється в різних аспектах і різними засобами». Основним поняттям методу моделювання є модель [2].

Модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм або формул, який, будучи подібний досліджуваного об'єкта (або явища), відображає і відтворює в більш простому і узагальненому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та відносини між елементами цього об'єкта [1].

Практична цінність моделі в будь-якому педагогічному дослідженні в основному визначається її адекватністю досліджуваним сторонам об'єкта, а також тим, наскільки правильно враховано на етапах побудови моделі основні принципи моделювання – наочність, визначеність, об'єктивність, які багато в чому визначають як можливості і тип моделі, так і її функції в педагогічному дослідженні.

Метою статті є опис розробки андрагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання.

Виклад основного матеріалу. Андрагогічну модель підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання визначаємо як ідеальний образ складного динамічного процесу, що описує у найбільш узагальнених елементах взаємозв'язок організації підготовки студентів у виші зі внутрішнім рухом їх особистісного становлення, в основі якого лежить їх психологічна позиція «Я – дорослий». Типовими ознаками цієї позиції є уміння усвідомлювати, координувати, проектувати, регулювати, здійснювати рефлексію і корекцію власної діяльності і поведінки.

При розробці андрагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання ми виходили з базового положення про те, що освіта є особливою формою культурної діяльності, яка створює умови для внутрішнього розвитку особистості (Н. Б. Крилова). Освіта вчить людей вмінню працювати з проблемою: усвідомлювати, запобігати, дозволяти, що виступає критерієм дорослості людини (психологічної, емоційної, інтелектуальної, духовної, соціальної). Освіта не стільки сфера, скільки компонент життєдіяльності дорослих (М. Т. Громкова), потужний стимул і фактор їх духовного розвитку (В. І. Подобєд, В. В. Горшкова). Дорослому важливо «навчи-

тися вчитися» (Н. Є. Сєдова), тому основною своєю професією він повинен зробити «навчання себе» (В. С. Біблер).

Одним із перших до визначення сутності андрагогічної моделі навчання звернувся М. Ш. Ноулз [3]. На думку автора, принципи андрагогіки полягають у тому, що: навчання дорослих має бути зорієнтоване на вирішення конкретної і зрозумілої для них проблеми; навчання дорослих повинно враховувати і опиратися на досвід того, кого навчають; досвід і знання, отримані в результаті навчання, повинні бути значимі для тих, кого навчають; у того, кого навчають, повинна бути можливість перевірити матеріал, що викладається; цілі навчання повинні формулюватися спільно з тим, кого навчають і викладачем; той, кого навчають, має отримувати постійну інформацію і зворотний зв'язок про власний прогрес по відношенню до цілей навчання [3].

Розробляючи андрагогічну модель, вважали необхідним враховувати, що однією з найважливіших характеристик освіти дорослих є її безперервність, під якою розуміється «безперервний процес, який продовжується протягом всього життя і охоплює всі форми, типи і рівні освіти»; «наступність і послідовність навчання між етапами» (В. Г. Онушкін, Ю. М. Кулюткін); «внутрішній процес, що супроводжує становлення суб'єкта на основі навчання протягом усього життя» (І. О. Колеснікова). Завдання безперервної освіти – створити внутрішню потребу в саморозвитку і самоосвіті упродовж всього життя людини.

Ідея безперервності тісно пов'язана з концепцією відкритої освіти, рисами якої є гуманізм і демократизм, гнучкість і різноманітність педагогічних засобів і організаційних форм, що використовуються і які сприяють самоактуалізації і саморозвитку особистості, її творчої самостійності (О. П. Окоелов).

В дослідженнях освіти дорослих синтезовані андрагогічний і контекстний підходи, причому здійснювати навчання дорослих необхідно на основі акмеологічної спрямованості цього процесу (О. О. Бодальов), яка націлює на цілісний саморозвиток дорослого як спеціаліста, особистості і духовно зрілої людини (В. М. Максимова), самостановлення (Н. В. Кузьміна).

Акмеологічний підхід розмежовує поняття «дорослість» і «зрілість». Перше – це кількісна

(число прожитих років), а друге - якісна характеристика (здатність переводити накопичений життєвий і професійний досвід у вищі досягнення) особистості.

З урахуванням цього, вважали, що в андрагогічній моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання організаційно-дидактичні пріоритети зміщуються у бік індивідуалізованого процесу навчання на засадах самостійної роботи; самонавчання, розвиток професійного мислення, на базі потенційних природних здібностей. У результаті дорослий перетворюється на активного суб'єкта навчання, який вчиться самостійно, цілеспрямовано, усвідомлюючи свої схильності і здібності в процесі навчання, знаючи, чого хоче добитися в обраній професії, житті, що саме, на якому рівні і яким чином повинен вивчити. Втілення цих цілей на практиці припускає, що навчальний процес підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти як дорослої людини має ґрунтуватись на виявленні та усвідомленні власних можливостей у навчанні. Це передбачає наявність в андрагогічній моделі діагностувального компоненту, який дозволяє студенту усвідомити й адекватно оцінити свої індивідуальні потенційні можливості в самостійній навчальній діяльності та успішному освоєнні необхідних знань і вмінь. Діагностувальний компонент служить не тільки джерелом інформування студентів в процесі їх самоідентифікації як індивідуалізованих суб'єктів навчальної діяльності, а й підставою для створення викладачем проекту перспективного розвитку можливостей студентів, в рамках освоюваного ними навчального предмету.

Представлений в андрагогічній моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання прогностувальним компонентом подібний прогноз, з одного боку, окреслює межі для самовизначення студентів як суб'єктів навчальної діяльності, з іншого – дозволяє розробити зміст цієї діяльності та засоби її забезпечення, що підтримують і розвивають суб'єктність студентів у персонально обраних способах і формах самоактуалізації. Відображенням цього моменту є третій – змістово-методичний компонент, пропонуваної андрагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання.

У системі вищої професійної освіти самостійна діяльність представлена індивідуальними і колективними видами робіт. Розглянута в контексті розвивального навчання, вона розуміється як пізнавальна діяльність, що розвиває творчі здібності особистості. Показниками сформованості самостійної діяльності у студентів виступають інтелектуальні вміння: бачити проблему, переформулювати її, передбачати можливий результат, критично відноситися до змісту навчальних завдань, уміння ставити запитання та ін. У педагогічній науці склалися різноманітні визначення поняття «самостійна діяльність». Воно трактується як навчальна робота, засіб навчання, форма навчання, вольова активність особистості, наслідок правильно організованої навчальної діяльності, специфічна форма навчальної діяльності, де забезпечується розвиток індивідуально-психологічних, особистісних і професійних особливостей.

«Самонавчання» (професійна характеристика) і «самоактуалізація» (особистісна характеристика) – показники якості самостійної діяльності студентів у ВНЗ. Самонавчання є процесом досягнення студентами способів майбутньої професійної діяльності. Самоактуалізація є особистісною характеристикою студентів, виявленою у вигляді здатності до індивідуальної творчої діяльності, результати якої підтверджуються педагогічною практикою.

Основними засобами, стимулюючими розвиток здібностей студентів до самонавчання і самореалізації, виступають проблемне педагогічне завдання, педагогічне проектування, самооцінка якості навчання, варіативне виконання педагогічних завдань. Ефективність педагогічних засобів, що використовуються, обумовлюється активною позицією студентів, цільовими настановами викладачів, системним підходом до організації самостійної діяльності, творчим використанням отриманого нового знання в педагогічній практиці.

Самостійна діяльність готує майбутнього фахівця до самоосвіти і формує потребу в творчому осмисленні педагогічної дійсності. Вона виступає специфічною умовою навчання, що дозволяє самостійно засвоювати новий обсяг знань, вирішувати пізнавальні педагогічні завдання, забезпечувати підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності.

Розвиток умінь самостійної діяльності у дорослих – основне завдання навчання за індивідуальними маршрутами. Дорослий, орієнтований на певний вибір освітньої програми і режиму навчання, повинен усвідомити, що належить опосередковано взаємодіяти з викладачем. Основний наголос робиться на організацію самостійного вивчення окремих питань чи тем навчального предмету, що висуває на перший план проблему розвитку готовності до самоосвіти та керування цим процесом із боку викладача.

Отже, індивідуалізація освітнього процесу професійної підготовки у вищій школі вимагає перебудови змісту освіти; розвиток і вдосконалення освітніх комунікацій; персоналізації професійної діяльності викладача і студентів.

Розглядаючи перебудову змісту освіти в руслі його індивідуалізації, ми розуміємо педагогічний процес як засвоєння особистістю досвіду культури з чітко визначеною спрямованістю на розширення сфери «Я-компетентностей»; надбання смислової основи професійного саморозвитку; а також авторської позиції в ході вузівської підготовки і внутрішньої відповідальності за досягнуті результати. У цьому зв'язку, зміст освіти має оперувати артефактами суспільної свідомості – продуктами досвіду людського мислення, що стали надбанням цивілізації. Воно повинно викладатися універсальною мовою культури, розгортати структуру пізнання, представляти зразки і образи людського досвіду, а також самі образи людини як особистості.

Під освітніми комунікаціями ми розуміємо зв'язану сукупність способів, каналів, прийомів, режимів і форматів передачі необхідної навчальної інформації, що відносяться безпосередньо до змісту навчання і підпорядковані завданням професійної підготовки у виші.

Реальна можливість їх інтенсифікації та персоналізації відкривається за допомогою інформатизації навчального процесу на базі впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Розвиток освітніх комунікацій має сприяти інформаційному розвантаженню, вивільненню ресурсів для налагодження реального педагогічного спілкування і взаємодії педагогів і студентів як суб'єктів освітнього процесу.

Застосування інформаційних технологій значно розширює можливості пред'явлення навчальної інформації, дозволяє підсилити мотивацію навчання, активно залучати, занурювати студентів в навчальний процес, розширювати набори застосовуваних навчальних завдань, підвищувати самоконтроль навчальної діяльності, формувати у студентів рефлексію своєї діяльності і відкривати нові можливості розвитку суб'єкт – суб'єктної взаємодії в освітньому процесі вишу. Універсальні можливості інформаційних технологій дозволяють включати їх в якості засобу навчання практично з усіх предметів і курсів навчання.

Розвиток освітніх комунікацій на базі інформаційних технологій забезпечує вихід андрагогічної моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання до проектування і реалізації індивідуальної траєкторії навчання студентів.

Визначальною в індивідуалізації підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання виступає персональна діяльність викладача. Це пов'язано з утвердженням суб'єктно-феноменологічної суті викладацької праці, здійснюваної в логіці побудови авторської педагогічної системи. Ця система, в свою чергу, виростає на основі розвинутої професійної самосвідомості викладача і втілюється в практиці професійно-педагогічного співробітництва зі студентами в освітньому процесі вишу.

Побудова викладачем авторської педагогічної системи припускає його суб'єктність і сенсотворчість у діяльності, що виражається в індивідуальному підході до постановки цілей, відборі змісту занять, розробці засобів створення ситуації розвитку особистості; адаптованість методичної системи до своїх індивідуальних стильових особливостей.

Розвиток професійної самосвідомості викладача полягає в усвідомленні і переживанні їм суб'єктивної значущості особистісного зростання студента як визначальної умови власної самореалізації в педагогічній діяльності. Розвинута самосвідомість викладача характеризується тим, що його оцінка себе як успішного педагога неминуче пов'язана з образом студента як суб'єкта своєї життєдіяльності і прагнення самому бути відображеним у якості значимого суб'єкта його життєдіяльності.

Механізм розвитку професійної самосвідомості педагога полягає в педагогічному ефекті прояву їм особистісних якостей в ситуації педагогічного вчинку, коли він бачить результат впливу та відображення своєї особистості на розвиток студентів.

Персоналізація діяльності викладача можлива в умовах діалогу, в режимі і процесі професійно-педагогічної співпраці. Ініціюючи процес співробітництва зі студентами як рівноправними партнерами, викладач може не тільки їх ефективно навчати, але здійснювати свій особистісний вклад у їх професійне становлення. Основним об'єктом зусиль викладача виступає вже не стільки освоєння навчального змісту, скільки розвивається навчально-професійна позиція студентів.

У контексті персоналізації вищої школи освітні технології являють собою цілісну сукупність методів, процедур, форм, методик і різних практик, спрямованих на розвиток студента як суб'єкта навчальної та провідних сфер його життєдіяльності (інформаційної, соціальної, культурної та ін.). У своєму дослідженні ґрунтувалися на тому положенні, що освітня діяльність вищого навчального закладу не повинна обмежуватися лише рамками навчального процесу і зводиться до технологій навчання. Ефективний виш неминує утворює цілісне середовище, простір становлення студентів як особистостей, вибудовує свою діяльність у певній екології життєвого і соціокультурного самовизначення студентів у різних сферах. У цьому зв'язку, освітні технології повинні по можливості розгортатися в різних галузях життєдіяльності студентів і відповідати наступним вимогам-критеріям. По-перше, відповідати цілям персоналізації освітнього процесу у виші, тобто сприяти ціннісно-смісловій спрямованості студентів, розширенню сфери їх «Я-компетентностей» та внутрішньої відповідальності. По-друге, вони повинні виступати провідником основних засад персоналізації змісту вузівської освіти. По-третє, забезпечувати розширення освітніх комунікацій у відповідність з принципами їх персоналізації. По-четверте, відповідати трьом провідним практичним критеріями своєї побудови: діалогічність, рефлексивність, співпраця. По-п'яте, вони повинні забезпечувати дію трьох макрофакторів персоналізації вищої школи, тобто служити втіленню

образу-ідеї фахівця, стимулювати культурно-науковий потенціал та основні вишівські свободи (свободу навчання, викладання та управління).

Розроблена андрогогічна модель підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання, як вже зазначалося, складається з чотирьох компонентів (діагностувальний, прогнозувальний, змістово-методичний, і результативний), етапів розвитку студентів як суб'єктів навчальної діяльності; педагогічних умов і способів їх реалізації, наочно представлена на рис. 1.

В основу розробленої в дослідженні андрогогічної моделі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання покладено такі положення:

- підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності повинна проходити упродовж усього періоду їх навчання у вищому навчальному закладі на засадах розвитку в них пізнавальної самостійної діяльності;
- гуманістична спрямованість процесу підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності є необхідною передумовою їх особистісного та професійного розвитку;
- використання розвивального і проблемного навчання розглядається як одна з найважливіших передумов розвитку творчості, ініціативності та самостійності студентів, необхідних для майбутньої професійної діяльності;
- засвоєння повного обсягу гуманітарних та спеціальних знань, підкріплених сучасною науковою інтерпретацією, оволодіння новітніми методами пізнання повинні стати необхідними умовами для розвитку в майбутніх фахівців здатності швидко та адекватно реагувати на зміни в сучасному виробництві;
- поступове зближення науково-теоретичної і практичної сфер діяльності студентів у навчанні є характерною тенденцією їхньої підготовки до майбутньої професійної діяльності;
- підставою для проектування змісту професійної підготовки студентів є їхня майбутня професійна діяльність, що виступає як певна цілісність та ін.

Висновки. Для досягнення позитивного ефекту психічного та етичного розвитку студента заочної форми навчання потрібна не тільки грамотно спланована освітня діяльність педагога, але й спеціально організована виховна діяльність, особливостями якої є свідома постановка цілей розвитку особистості студента і підбір відповідних засобів досягнення цих цілей. Необхідні також інтерес і

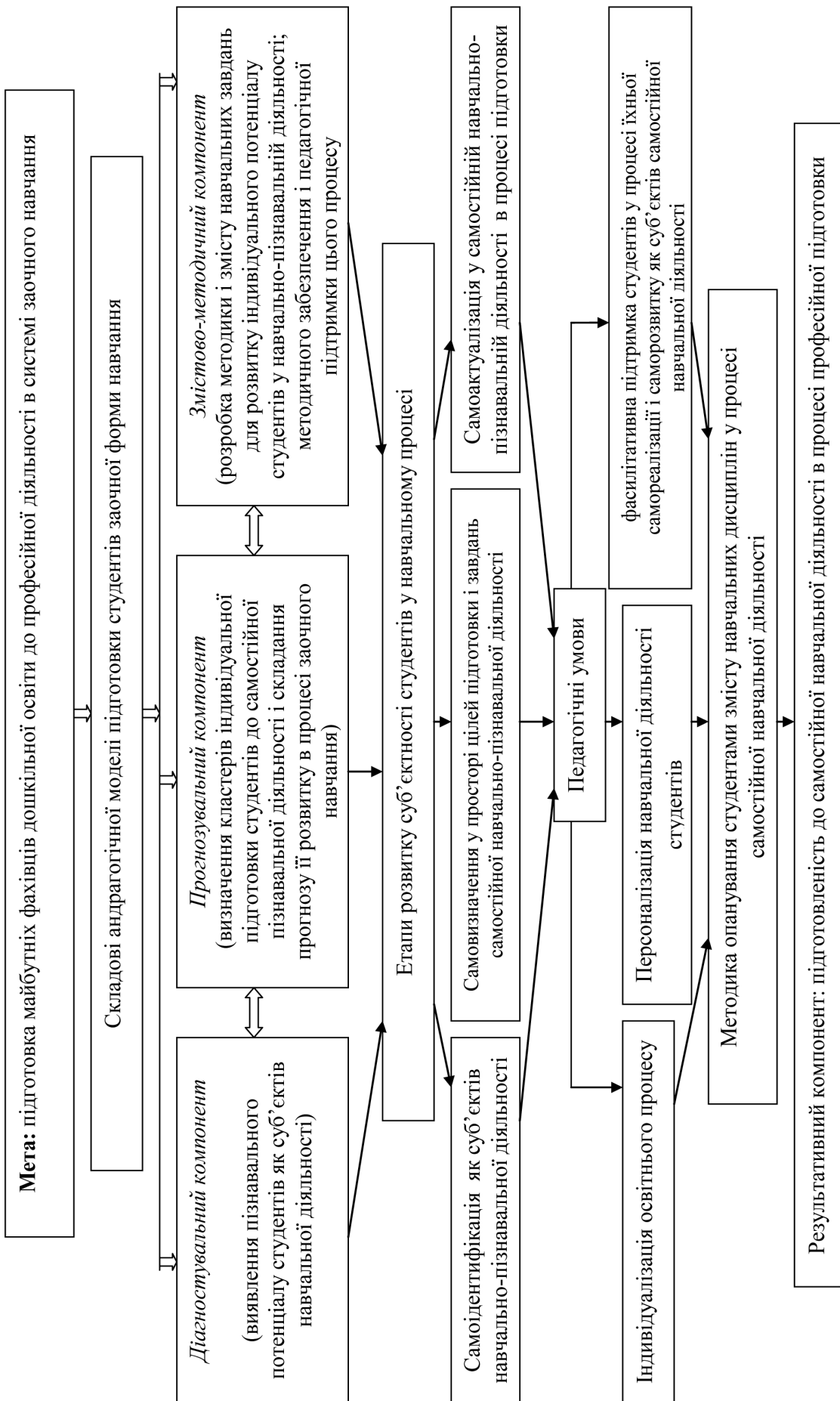

Рис. 1. Андрагогічна модель підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання

активність самого студента в процесі його підготовки до майбутньої професійної діяльності, залучення в цю діяльність, здійснення управління процесом навчання через контроль із боку викладача і самоконтроль студента.

NESTERENKO V. V.

Odesa

ANDRAGOGIC MODEL OF THE FUTURE PRE-SCHOOL SPECIALIST TRAINING WITHIN THE SYSTEM OF PART-TIME EDUCATION

The article is devoted to the description of the elaboration of the andragogic model aimed at the future pre-school specialist training within the system of part-time education.

The elaborated andragogic model aimed at the future pre-school specialist training within the system of part-time education comprises four components (diagnosing, predicting, content-and-methodical, and resultant), stages of students' development as subjects of their educational activity; pedagogical conditions and ways of their realization.

Key words: model, andragogic model, training, future pre-school specialists, system of part-time education.

НЕСТЕРЕНКО В. В.

г. Одесса

АНДРАГОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ЗАОЧНОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье рассматривается описание разработки андрагогической модели подготовки будущих специалистов дошкольного образования в системе заочного обучения. Дано определение андрагогической модели подготовки будущих специалистов дошкольного образования в системе заочного обучения, под ним понимается идеальный образ сложного динамического процесса, который описывает в наиболее обобщенных элементах взаимосвязь организации подготовки студентов в высшем учебном заведении с внутренним движением их личностного становления, в основе которого лежит их психологическая позиция «Я – взрослый». Описаны компоненты андрагогической модели подготовки будущих специалистов дошкольного образования в системе заочного обучения, а именно диагностический, прогнозирующий, содержательно-методический и результативный. Наведена схема андрагогической модели подготовки будущих специалистов дошкольного образования в системе заочного обучения.

Ключевые слова: модель, андрагогическая модель, подготовка, будущие специалисты дошкольного образования, система заочного обучения.

Стаття надійшла до редколегії 25.04.2014

УДК 378.14

ОЛЕКСЮК О. Є.

м. Николаїв

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття присвячена розгляду питань прояву студентами творчості у процесі загальнопрофесійної підготовки. Представлений аналіз різних підходів до поняття творчості, наведені приклади творчих завдань, визначені показники та рівні професійно-педагогічної творчої діяльності студентів.

Ключові слова: творчість, професійно-педагогічна творчість, показники професійно-педагогічної творчості, рівні професійно-педагогічної творчості.

Актуальність дослідження. Для оновлення нашої держави, її становлення необхідна високорозвинута творча особистість, здатна нестандартно, оригінально вирішувати завдання, обумовлені як специфікою професії, так і життям. І навчальний заклад відіграє важливу роль у процесі розвитку і формування такої особистості. Як відмічає М. Д. Ярма-

ченко: «Метою глибокого оновлення освіти є формування творчої особистості, яку може формувати тільки творчий педагог» [10, с. 8]. Отже, розгляд проблеми творчості у педагогічній діяльності на сьогоднішній день є актуальною темою дослідження.

Тому **метою** нашої статті є саме прояв студентами творчості під час навчання в універ-